

SSAD

Stratejik ve Sosyal Arařtırmalar Dergisi

ISSN 2587-2621

Volume 6 Issue 1, March 2022

sisaddergi@gmail.com

Makale Türü/Article Type: Araştırma/Research

Makale Gönderim Tarihi/Received Date: 01.02.2022

Makale Kabul Tarihi/Accepted Date: 03.03.2022

DOI: 10.30692/sisad.1066620

SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ'NDE 1. SÜVARİ TÜMENİ HAREKATI*

1st Cavalry Troop action in the Sakarya Pitched Battle

Çağlar ÖNGEL

Afyon Kocatepe Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü Doktora Öğrencisi

ORCID ID: 0000-0003-0169-7236

caglar.ongel89@gmail.com

Atıf/Citation: Çağlar Öngel, (2022), "Sakarya Meydan Muharebesi'nde 1. Süvari Tümeni Harekatı", *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.6, S.1 Mart 2022, s.139-156.

Öz: Birinci Dünya Savaşının ardından İtilaf Devletleri, 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi'ne dayanarak, Anadolu'da işgal süreci başlatmışlardır. İşgal kuvvetlerine karşı başlayan yerel direniş yetersiz kalınca Türk Hükümeti tarafından düzenli ordu kurulması kararı alınmıştır. Türk İstiklal Harbi'nde düzenli ordunun ilk başarısı I. İnönü Muharebesi'nde kendisini göstermiş, arkasından II. İnönü Muharebesi ile bu başarı pekiştirilmiştir. 10-25 Temmuz 1921 tarihinde Kütahya-Eskişehir Muharebelerinde Türk Ordusu'nun Yunan Ordusu'na karşı mağlubiyeti ile sonuçlanmıştır. Bu ordu Kütahya-Eskişehir Muharebeleri sonrası Sakarya Nehri'nin doğusuna kadar çekilerek cephe hattı oluşturmuştur. Bu süreçte pek çok kara birliğinin yanı sıra süvari birlikleri de önemli görevler üstlenmiştir. Rafet Bey emrindeki 1.100 atlıdan meydana gelen 1. Süvari Tümeni 25 Aralık 1920 tarihinde kurulmuştur. Tümen, Sakarya Meydan Muharebesi sırasında Yarbay Osman Zati Bey tarafından sevk ve idare edilmiştir. Bu çalışmada Sakarya Meydan Muharebesi'nde 1. Süvari Tümeni'nin harekât planı ve muharebe etkisi vurgulanacaktır. Olaylar 5. Süvari Kolordusu'na bağlı olarak tarih metodolojisi çerçevesinde incelenmiştir. Yayın, Genelkurmay, ATASE Belgeleri ve Türk İstiklal Harbi dönemini aydınlatan telif eserlerden meydana gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sakarya, Kolordu, Tümen, Süvari, Fahrettin (Altay).

Abstract: After the First World War, the Allied Powers started the occupation process in Anatolia on the basis of the Armistice of Mudros on October 30, 1918. When the local resistance against the occupying forces was insufficient, it was decided by the Turkish Government to establish a regular army. The first success of the regular army in the Turkish War of Independence showed itself in the First Battle of İnönü, then II. This success was reinforced with the Battle of İnönü. It resulted in the defeat of the Turkish Army against the Greek Army in the Kütahya-Eskişehir Battles on 10-25 July 1921. After the Kütahya-Eskişehir Battles, this army retreated to the east of the Sakarya River and formed a front line. In this process, in addition to many land units, cavalry units also took on important duties. The 1st Cavalry Division, consisting of 1,100 horsemen under the command of Rafet Bey, was established on 25 December 1920. The division was directed and managed by Lieutenant Colonel Osman Zati Bey during the Sakarya Pitched Battle. In this study, the action plan and combat effect of the 1st Cavalry Division in the Sakarya Pitched Battle will be emphasized. The events were examined within the framework of the historical methodology, depending on the 5th Cavalry Corps.

* Bu çalışma Çağlar Öngel'in Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlanan "Türk İstiklal Harbinde 5. Süvari Kolordusu" başlıklı Doktora tezinden üretilmiştir.

The publication consists of the General Staff, ATASE Documents and copyrighted works illuminating the Turkish War of Independence period.

Keywords: Sakarya, Corps, Troops, Cavalry, Fahrettin (Altay).

GİRİŞ

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı sonunda 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi'ni imzalamıştır. Mütareke maddelerine dayanarak İngiltere, Fransa gibi devletler Anadolu'nun çeşitli bölgelerini işgal etmiştir. Bu duruma karşılık olarak milli direniş hareketi başlamış ardından İtilaf devletlerine karşı topyekûn bağımsızlık mücadelesi verilmiştir. 15 Mayıs 1919 tarihinde Yunan kuvvetlerinin İzmir'i işgali ve akabinde Mustafa Kemal'in 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a çıkışı ile Milli Mücadele fiilen başlamıştır. Bu gelişmelerle birlikte Anadolu'da iç isyanlar baş göstermiştir. 1920 yılında İstanbul işgal edilmiştir. Anadolu'da Güney Cephesi'nde halkın direniş hareketi başlamış, aynı zamanda Ege bölgesinde Yunan kuvvetlerine karşı milis kuvvetlerin mücadelesi görülmüştür. Özellikle Çerkez Ethem, Demirci Mehmet Efe, Yörük Ali Efe gibi kişilerin başı çektiği düzensiz birlikler Anadolu'da bir savunma mücadelesi vermiştir. Erzurum ve Sivas Kongrelerinde alınan kararlar doğrultusunda düzensiz kuvvetlerin İtilaf Devletlerine karşı mücadelesi zayıf kalmış ardından düzenli orduya geçme kararı alınmıştır. Düzenli Ordu'nun ilk başarısı I. İnönü Muharebesi'nde kendisi göstermiş, arkasından II. İnönü Muharebesi ile bu başarı pekiştirilmiştir. Batı ve Güney Cephesi Komutanlığı güçleri, Batı Cephesi Komutanlığı adı altında toplanmıştır.

Kütahya-Eskişehir Muharebeleri olarak bilinen muharebe, Yunan kuvvetleriyle 10-25 Temmuz 1921 tarihlerinde gerçekleşmiştir. Bu sırada 16 Temmuz 1921 tarihinde Albay Fahrettin Bey komutasında 5. Süvari Grubu kurulmuş ve Batı Cephesi Komutanlığına bağlanmıştır. Muharebelerin sonucunda, Türk Ordusu Sakarya Nehrinin doğusuna çekilmek zorunda kalmıştır. Bu tecrübeler sonucunda ordu, kendi içinde düzenlemeler gerçekleştirmiştir. 5 Ağustos 1921 tarihinde Mustafa Kemal'e Başkomutanlık yetkisi verilmiş, Tekalif-i Milliye emirleri ile de ordunun güçlenmesi sağlanmıştır (Hayta- Belenli, 2016, s. 283), (Kayıran, 1989, 639). Bu gelişmeler yaşanırken süvari birlikleri keşif hareketlerinde bulunmuş zaman zaman Yunan kuvvetleriyle sıcak temas gerçekleştirilmiştir.

Kütahya-Eskişehir Muharebelerinden sonra bölgede 70.000 kadar hesaplanan Türk kuvvetlerinden ancak 15.000 kadarı Sakarya'nın doğusuna ulaşabilmiştir. Fakat dönemin şartları gereği teçhizat anlamında sayısal verilerde çelişkiler olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin Sakarya Meydan Muharebesi sırasında Batı Cephesi karargâhında görevli Cevdet Kerim Bey hatıralarında, 55.000 tüfek, 241 makineli tüfek, 164 top olduğundan söz etmiştir. Diğer yandan Yunan kuvvetinin de muharebeye 75.000 kadar tüfek, 300 kadar top ve Türk kuvvetlerinin birkaç kat fazla makineli tüfekle katıldığı dile getirilmiştir (Aydemir, 1999, s. 450). Diğer taraftan asker sayıları hakkında Batı Cephesi Komutanlığı'nın 23 Ağustos 1921 tarihindeki kuvvet cetveline göre; 122.186 er, 6.855 subay olarak ifade edilmiş ancak Sakarya Meydan Muharebesi'ne katılan, 96.326 er, 5.401 subay olarak belirtilmiştir. Yunan Ordusu'nun ise subay 5.500, er ise 178.000 olarak söylenmiştir (Türkman, 1997, s. 109). İki taraf kıyaslandığında insan ve tüfek bakımından Yunan Ordusu'nun Türk Ordusu'ndan 1/4 oranından fazla olduğu göze çarpmaktadır (Erdem, 2010, s. 417). Sakarya nehrinin doğusuna bulunan Türk kuvvetinin 16 tümeni ve 3 alayı yani 164 taburuna karşılık, Yunan kuvvetinin 9 piyade tümeni ile bir alayı olarak 84 taburu vardır (Köylü, 2016, s. 79).

Kütahya-Eskişehir Muharebeleri sırasında Ankara'da TBMM çatısı altında Ordu ile TBMM ilişkileri daha da pekişmiştir. Meclisten seçilip cepheye gönderilen heyetin verdiği rapora göre ve mecliste yapılan açıklamalarla ordunun güçlendirilmesi için gereken destek sağlanmıştır. Söz konusu heyet Türk Ordusu'nun durumunu yerinde saptamıştır. Heyette bulunan Rıza Nur Bey;

“Çekilen ordunun çarığı yok, askerin önemli bir kesimi yalın ayak, askeri gündüz güneşten, gece soğuktan koruyacak giysisi yok, Askerin su ihtiyacını karşılayacak matarası yok, Askerin yüzde 20’sinin süngüsü yok, Süvarilerde kılıç eksikliği var, Orduda subay eksikliği var, İstanbul’dan 3500 subay gelmiş, bunun yüzde 25’i mahkemeye verilmiş, Asker sayısı arttırılmıyordu, Geri hizmetler yeterli değil, bunun nedeni de Fevzi Paşa’nın, İcra Vekilleri Reisi olması, Müdafaa-i Milliye Vekili olması ve Genel Kurmay Başkan Vekili olması...”

gibi önemli tespitlerde bulunarak ordunun eksiklikleri konusunda meclisi bilgilendirmiştir. Bunların dışında, tütün, gazete, mektup sorunu, maaşların alınamaması gibi birçok konu da TBMM’de konuşulmuştur (Güneş, 2015, s. 76-77).

Türk Ordusu’nun süvari kuvvetinin Yunan Ordusu’na karşı üstün bir vaziyette olduğu belirtilmiştir (Köylü, 2016, s. 79). Ancak Türk süvarilerinin çoğu Sakarya Meydan Muharebesi’ne başlıca süvari silahı olan kılıçtan yoksun olarak katılmışlardır. Ellerindeki kılıçlar birbirinden farklıydı. Öyle ki bazı süvarilerin belinde vuruş tipi, bazılarının belinde dürtüşe elverişli kılıçlar vardı. Süvariler, aldıkları emri süvarilik tekniğinden daha çok kılıcın tipine göre yerine getirmek zorunda kalıyorlardı. Hatta atların nalı eksik, koşumları yeterli değildi. Buna karşılık Yunan süvarileri ise İngiliz at ve teçhizatlarıyla donatılmışlardır (Müderisoğlu, 1991, s. 414).

1. Süvari Tümeni Harekatı

1. Süvari Tümeni’nin kuruluşu 1920 yılına dayanmaktadır. Güney Cephesi Komutanlığı’nın 25 Aralık 1920 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığı’na çektiği telgrafta; 1., 2., 3. ve 4. Süvari alaylarından oluşan süvari tümeni kurulması ve bu kuvvete de “1. Süvari Tümeni” denmesi istenmiştir. Yazıda 1. Süvari Tümeni’nin Rafet Bey emrine verildiği anlaşılmıştır. Ayrıca 1.100 kadar atının mevcut olduğu belirtilmiştir (ATASE Arşivi: İSH, K:690, D:5). 1. Süvari Tümeni, I. ve II. İnönü Muharebelerine katılarak faaliyet göstermiştir. 3. Gruba bağlı olarak 1 Temmuz 1921 tarihinde 1. Süvari Tümeni Sazak – Gediz - Köklen bölgesinde konuşlanmış, karargâhının da Gediz’de olduğu tespit edilmiştir. Bu sırada Tümen’in cephane mevcudu 872 tüfek, 7 ağır makineli tüfek, 6 hafif makineli tüfek ve 2 toptan meydana gelmiştir (Türk İstiklal Harbi (TİH), Cilt II, Kısım IV, 1974. s. 167-168).

Sakarya Meydan Muharebesine gelindiğinde 1. Süvari Tümeni’ne bağlı birlikler ve komutanlarına aşağıdaki cetvelde yer verilmiştir.

22 Ağustos – 10 Ekim 1921 tarihleri arasında 1. Süvari Tümeni	
1. Süvari Tümen Komutanı	Yarbay Osman Zati Bey (Tümgeneral Koral)
9. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı Galip Bey
10. Süvari Alay Komutanı	Yüzbaşı Şerif Bey (Albay Güralp)
11. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı Mehmet Nezir Bey
14. Süvari Alay Komutanı	Yarbay Süleyman Sabri Bey (Tümgeneral)
33. Süvari Alay Komutanı	Binbaşı Saim Bey (Sarıyer) (ATASE Arşivi: İSH, K:1332, D:114), (Bal, 2006, s. 60).

Kütahya-Eskişehir Muharebelerinin arkasından Yunan kuvveti, Türk ordusunun Sakarya gerisine kadar çekileceğini düşünerek Mihaliççık - Sarıköy - Sivrihisar’da muharebe hazırlığı için tertibat almıştır. 2 Ağustos 1921 tarihinden itibaren çatışmalar 22 Ağustos 1921 tarihinde bir cephe muharebesi şeklini almıştır. Bu sırada Başkomutanlık Karargâhı Polatlı - Ankara arasında, Malhköy istasyonunun 10 km güneydoğusunda, Alagöz köyünde kurulmuştur (Aydemir, 1999, s.

450). 1. Süvari Tümeni de bir gün sonra Mihalıççık ve Karageyikli bölgesinde mevzilenmiştir (Gündüz, 1973, s. 64-65). Yunan kuvvetleri 23 Ağustos 1921 tarihinde Beylikköprü'den saldırıya geçmiş, ayrıca yedi tümenle de Türk kuvvetinin sol tarafına baskın yapmıştır. Muharebelerin bu bölgede gerçekleşeceği ve Yunan Ordusu'nun çevirme hareketiyle Türk birliklerinin asıl kuvvetini yenerek Ankara'ya gireceği düşünülerek, diğer taraftan da ordunun sağ kanadını kuzeye püskürtmeyi amaçlamıştır (Aydemir, 1999, s. 450).

Yunan taarruzunun ikinci safhası olan 14-24 Ağustos 1921 tarihleri arasında Yunan Ordusu Anadolu içlerine sürekli ilerlemiştir. Bu on gün içinde Yunan Ordusu ile karşılaşan Türk Ordusu'nun ileri karakollarının sadece süvarilerden meydana geldiği açıklanmıştır. Türk kuvvetleri hakkında “*hafif bir direnişle karşılaşıldığı*” yolundaki cümlesinden Yunan kuvvetinin ciddi bir direnişle karşılaşılmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, Türk Ordusunun Sakarya'nın doğusuna çekildiği ve bekleyiş içine girdiği anlaşılmıştır. Yunan kuvvetleri 24 Ağustos 1921 tarihinde nihayet Türk Ordusu'nun asıl kuvvetleriyle karşılaşmıştır. Bu gelişmeyi Yunan basını, “*Yunan kuvvetlerinin Sakarya'ya geçtikleri...*” şeklinde yazmıştır (Şimşir, 1972, s. 215).

22-24 Ağustos 1921 tarihleri arasında 2. Yunan Kolordu Komutanı Prens Andrea komutasındaki kuvvetler Mangal Dağı'nı ele geçirmiştir. Mangal Dağı'nın düşmesinin stratejik öneme sahip olduğu söylenmiştir. Bunu üzerine 1. Süvari Tümeni ve 5. Süvari Grup Komutanlığı, yedekteki birliklerini bölgeye indirmiştir. Bu süreç Asım Gündüz'ün anılarında,

“Şimdi kolordu, tümen, alay, komutanları en ön safta dövüşüyorlardı. Düşman, bir anda beliren mukavemet karşısında duraklamış, kalmıştı. İşte bu buhran anında süvarilerimiz, akıncı dedelerinin ruhunu şad edecek kahramanlıkla düşmanın arkasına sarktılar. Azlık idiler ve sadece mızrakları vardı. Fakat Süvari Kolordumuzun Komutanı Fahrettin Paşa (Altay), Tümen Komutanı Derviş Bey, bu akıncı müfrezelerinin önündeydiler. Prens Andrea arkasının kesilmesinden duyduğu endişe içinde önce durdu, sonra geriledi. Gecenin geç saatlerinde Mangal dağı yine bizimdi.”

demidir (Gündüz, 1973, s. 86-87). Türk Süvari birliklerinin manevra kabiliyetindeki üstünlük bu sonucu doğrudan etkilemiştir.

26 Ağustos 1921 tarihinde bütün cephelerde şiddetli çarpışmaların olduğu ifade edilmiştir. Türk Ordusu Sakarya kenarında muharebe ederken, cephe gerisindeki halk ise orduya destek vermiştir (Sarıhan, 1996, s. 9).

Batı Cephesi Komutanlığı'nın 28 Ağustos 1921 tarihinde saat 1.00'de Mürettep Kolordu, 1., 2., 3., 4. ve 12. Grup Komutanlıklarına çektiği 28 numaralı Cephe emrinde; 27 Ağustos 1921 tarihinde Mürettep Kolordu ve 4. Grup cephelerinde meydana gelen Yunan kuvvetinin saldırılarının, 28 Ağustos 1921 tarihinde bütünüyle geri püskürtüldüğü ifade edilmiştir. 1. Grup Komutanlığına ait birliklerin Yunan kuvvetleri ile 28 Ağustos 1921 tarihinde öğleden sonra başlayan muharebenin devam ettiği belirtilmiştir. Bu gelişmeler Türk kuvvetleri açısından olumlu sonuçlanmıştır. Türk Ordusu'nun 28 Ağustos 1921 tarihinde bulunduğu mevzileri kesin olarak koruyacağı ve savunacağı dile getirilmiştir. Bu gelişmeler yaşanırken 1. Süvari Tümeni'nin de muharebe hattının kuzeyinde meydana gelecek bir geçit hareketine karşı Engürü suyu (Ankara Çayı) güneyine ivedilikle yetiştirilmesi istenmiştir (Harp Tarihi Belgeleri Dergisi (HTBD), 1974, s. 10-12).

28 Ağustos 1921 tarihinde Türk süvari birliği, Prens Andrea emrindeki II. Yunan Kolordusu'nun cephe ve gıda ikmalini sağlayan otomobil kolunu vurmuştu. Süvariler Emirdağ'da da ekmeğin ihtiyacını sağlayan fırını havaya uçurmuş ve Yunan Kolordusu'nun iki gün boyunca aç kalmasına sebep olmuştur. Bu durumu Prens Andrea: “*Türklerin süvari grubu ve örtme tümenlerini*

biliyoruz, izliyoruz, İyi de, bu hayalet gibi bir anda ortaya çıkıp sonra kaybolan süvariler de neyin nesi?” diyerek yorumlamıştır (Erdoğan, 2021, s. 148).

Mürettep Kolordu Komutanı Kazım Bey'in, 28 Ağustos 1921 tarihinde saat 17.20'de Batı Cephesi Komutanlığı'na ve 4. Grup Komutanlığı'na gönderdiği raporda; Yunan kuvvetinin saat 16.30'dan itibaren 1. Süvari Tümen Cephesi'ne taarruza başladığı, bir Yunan alayının da 1. Süvari Tümeni'nin sol kanadına, diğer bir Yunan alayının sağ kanadına taarruz ettiği bildirilmiştir. 1. Süvari Tümeni'nden 17. Tümen Cephesi'ne iki tabur gönderildiği vurgulanmıştır (HTBD, 1974, s. 13-16).

Batı Cephesi Komutanlığı'nın, 29 Ağustos 1921 tarihinde saat 23.00'ten sonra Genelkurmay Başkanlığı'na, Mürettep Kolordu Komutanlığı'na ve 1., 2., 3., 4., 12. Grup Komutanlıklarına çektiği 30 numaralı Cephe emrinde; 4. Grubun işgal ettiği Tarlabayırı - Toydemir sırtlarını korumakla görevlendirildiği belirtilmiştir. 4. Grubun sol tarafını Soğulcalı'ya kadar uzatarak 29 Ağustos 1921 tarihinde 4. Gruba verilen 1. Süvari Tümeni'nin ve Mürettep Kolordu'dan gönderilen piyade alayı ile Sapanca vadisini kapatacağı ve Soğulcalı'da bulunacak olan 3. Grup'un sağ tarafıyla sürekli irtibat halinde olacağı emredilmiştir (Askeri Tarih Belgeleri Dergisi (ATBD) 1993, s. 29-32), (TİH, C. II, Ks. V, 1973, s. 114).

Mürettep Kolordu Komutanlığı'nın 29 Ağustos 1921 tarihli 1. Piyade Tümen Komutanlığı'na çektiği telgrafta; 1. Süvari Tümeni'nin bütün kuvvetiyle Polatlı üzerinden Haymana'ya Batı Cephesi emrine gideceği emredilmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin sorumlu olduğu bölgeyi 9. Süvari Alayı'nın devralacağı ve de 24. ve 41. Tümen süvari bölüklerinin 9. Süvari Alayı'nın emrine gireceği bildirilmiştir. Bu durumda 1. Süvari Tümeni'nin bölgeyi teslim etmek için 9. Süvari Alayı'nı beklemeyerek hareket edeceği emredilmiştir. Ancak Küpe köy - Şabanözü istikametlerinde keşif ve gözlem yapmak üzere birer keşif kolunun bırakılacağı, 9. Süvari Alayı'nın intikal etmesiyle birlikte bahsedilen keşif kollarının yeniden 1. Süvari Tümeni'ne katılacağı bilgisi verilmiştir. Emirde ayrıca 1. Süvari Tümeni'nin bölgesinde bulunan Pınar ile Kızıliller arası mıntikanın muhafazasının, 9. Süvari Alayı'nın gidişine kadar 24. Tümen Süvari bölüğüne terk edildiği vurgulanmıştır (ATASE Arşivi, İSH, K:1349, D:106), (ATASE Arşivi, İSH, K:1349, D:106a).

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın, 29/30 Ağustos 1921 tarihinde Milli Savunma Bakanlığı'na çektiği telgrafta, Mürettep Kolordu Cephesi'ndeki gelişmeler hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca 4. Grup Cephesi'nde Yunan kuvvetinin bütün grup cephesinde tekrar ettiği taarruzların her noktada durdurulduğu ifade edilmiştir. Mürettep Kolordu'nun sağ tarafında bulunan 1. Süvari Tümeni'nin 4. Grubun sol tarafında Sapanca Vadisi'ne alındığı söylenmiştir (ATBD, 2013, s. 206-207).

Hareket emrini alan 1. Süvari Tümeni 29 Ağustos 1921 gecesinde durmaksızın 60 km yol almıştır. 30 Ağustos 1921 tarihinde Osman Zati komutasındaki Tümen girdiği muharebede, atlarını geride bırakarak piyade çarpışması gerçekleştirmiştir. Çal dağında yaşanan bu muharebenin akşamında mevziinde tutunamayan 1. Süvari Tümeni geri çekilmeye mecbur kalmıştır. 10. Yunan Tümeni, 1. Süvari Tümeni'ni adım adım geriye itmiştir. Yorgunluk, uykusuzluk ve 8 km'lik cepheyi savunmaya çalışan Tümen, Karayavşan'a doğru çekilmek zorunda kalmıştır (Müderrişoğlu, 2004, s. 444-445), (Erdoğan, 2021, s. 211).

30 Ağustos 1921 tarihinde 1. Süvari Tümeni'nin Üsteğmen Seyfi komutasındaki keşif kolu Çal dağı muharebesinin başında Sarıhalil tarafına doğru sızma girişiminde bulunmuştur. Ancak 12 kişilik bu keşif kolundan 4 gündür haber alınamaması üzerine şehit ya da Yunan kuvvetine esir oldukları kabul edilmiştir. Fakat Üsteğmen Seyfi emrindeki Keşif Kolu Sarıhalil yakınlarında Yunan kuvvetlerinin arasında kalmış, daha sonra etrafını dolaşarak 5 Eylül 1921 tarihinde birliği dönmeyi başarmıştır (Erdoğan, 2021, s. 226, 238).

4. Grup Komutanlığı'nın 30 Ağustos 1921 gecesi saat 2.00'de tümenlerine verdiği emirde; 1. Süvari Tümeni'nin 4. Grup emrine verildiği bildirilmiştir. Tümen'in, 9. Süvari Alayı'nı da emrine alarak 4. Grubun sol kanadı ile 3. Grubun sağ kanadı arasındaki araziye örtme hareketi yapacağı söylenmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin bu iki Grup arasındaki bağlantıyı da sağlaması için 62. Alay'ın 3. Taburu, 4. Alay'ın 1. Taburu ile 3. Taburu ve süvari bataryasının Tümen emrine verilmesi uygun görülmüştür. Ayrıca 1. Süvari Tümeni'ne 30 Ağustos 1921 öğlene kadar 3. Grubun sağ kanadı olan Soğuşular köyü ile 5. Kafkas Tümeni'nin sol kanadı olan Sarıhalil güneyi arasındaki bölgeyi işgal etmesi emredilmiştir (Aykut, 2006, s. 104-105). 4. Grup tarafından 30 Ağustos 1921 tarihli bahsi geçen emre yapılan ek açıklamaya göre 1. Süvari Tümeni'ne işgal ettiği hattın güneyine kadarki telgraf tellerini kesmesi emredilmiştir. Kendi gerisinde kalan kısımlardan yararlanmasını bu amaçla da Sivri – Eskiçalış hattının kesilmemesi vurgulanmıştır. 31 Ağustos 1921 tarihinde 4. Grup Komutanlığı tarafından 1. Süvari Tümeni'ne gönderilen telgrafta; 190. Alay'ın 1. Süvari Tümenine verildiği ayrıca Çal dağı ile Şeyhali arasındaki kısmı kapatması emredilmiştir (Aykut, 2006, s. 105, 114).

1. Süvari Tümen Komutanlığı'nın 1 Eylül 1921 tarihinde tekrar Mürettep Kolordu'nun emrine girdiği ve Tümen'e bağlı olacak olan 9, 11 ve 14. Süvari Alaylarından oluştuğu bildirilmiştir (ATASE Arşivi, İSH, K:1332, D:114). Batı Cephesi Komutanlığı'nın 1 Eylül 1921 tarihli ve 33 numaralı cephe emrinde; 1. Süvari Tümeni'nin Çal dağındaki birliklerle bağlantılı olarak Çal dağı ile Şeyhali arasında ve Sivri Vadisi'ne karşı konuşlandığı dile getirilmiştir. 1. Süvari Tümen emrinde bulunan piyade birliklerinin Karayavşan çevresinde düzenleme ile uğraştığı söylenmiştir. 190. Alay'ın ise iki taburunun Şeyhali'de 4. Grup yedeği olarak kaldığı bildirilmiştir. Bu görev sırasında Tümen emrinde 4 adet kudretli ve 2 de sahra topu olduğu söylenmiştir (Aykut, 2006, s. 115-116).

Çal Cephesi istikametinden Batı Cephesi'ni kuşatmayı başaramayan Yunan Ordu Komutanlığı son olarak 2 Eylül 1921 tarihinde Çal Dağı - Ardıc kesiminden cepheyi yarmayı denemiştir. Ancak Türk Ordusu karşısında durmak zorunda kalmıştır (TİH, C. II, Ks. V, 1973, s. 154). 3 Eylül 1921 tarihinde gerçekleşen muharebelerin sonunda Türk Ordusu'nun durumunda Balıkcı köprüsünden Polatlı batısına kadar bir değişiklik olmamıştır. Diğer taraftan Polatlı'nın güneybatısı - Eskipolatlı - Yüzükurtlu tepeleri - Şeyhali kuzeyi - Karayavşan kuzeyi - Osmaniye ve Erif hattı güneyi - Haymana batı sırtları - Mezartepe kuzeyindeki sırtlar - Kızılkoyunlu – Karasüleymanlı'nın kuzeyindeki sırtlar – Çalış bölgesinin batı ve kuzeyi – Gökdere bölgesi kuzey sırtları - Karacaviran batısı - Gölbek batısı hattına yerleştiği bilgisi verilmiştir (TİH, C. II, Ks. V, 1973, s. 166).

1. Süvari Tümen Komutanlığı'nın 3 Eylül 1921 tarihinde Mürettep Kolordu Komutanlığı'na çektiği telgrafta; 2 Eylül 1921 gecesinin sükûnetle geçtiği ifade edilmiştir. 3 Eylül 1921 sabahı saat 8.00'den önce cephede sükûnet olduğu bildirilmiştir. 24. Tümen ve 41. Süvari bölükleriyle irtibat için gönderilen postaların Müslüm köyünden 41. Süvari Bölüğüyle irtibat tesis edeceği dile getirilmiştir. Bölük cephesinin Yunan birliği olmadığı ifade edilmiştir. 24. Tümen süvari bölüğü ile henüz temas sağlanmadığı bildirilmiştir (ATASE Arşivi, İSH, K:1315, D:168).

1. Süvari Tümen Komutanlığı, 4 Eylül 1921 tarihinde Mürettep Kolordu Komutanlığı'na telgraf çekmiştir. Buna göre, saat 6.30'dan önce emir verilen mıntıkaya intikal edildiği bildirilmiştir. Kudretli cebel bataryasının yerine sahra bataryasını mevziye koyarak gerekirse kudretli cebel bataryasının da aldırılacağı ifade edilmiştir (ATASE Arşivi; İSH, K:1315, D:168ab). Ayrıca Genelkurmay Başkanlığı'nın Batı Cephesi Komutanlığı'na çektiği telgrafa göre; Yunan Ordusu'nun Yıldıztepe'ye saldırmasından ve Yunan kuvvetinin doğudaki kimi tepeleri almasından dolayı Türk Ordusu'nun Çal dağında toplanmasını emretmiştir. Diğer yandan 5 Eylül 1921 tarihinde muharebenin siper muharebelerine dönüşme kaygısından dolayı, 5. Süvari Grubu'nun güneyden Yunan kuvveti gerilerine yaptığı akınların derinleştirilmesini, son olarak kuzeyden de 1. Süvari Tümeni'nin Alpu köyüne akınlar yapmasını istemiştir (Erikan, 2001, s. 529), (Erdoğan, 2021, s. 235).

1. Süvari Tümen Komutanlığı'nın 4 Eylül 1921 tarihinde Mürettep Kolordu Komutanlığı'na çektiği telgrafta; 24. Tümen Süvari Bölüğü'nün Çağ Tepesi'nde öğlen yazılan rapora göre, Dua Tepesi'nde cebel bataryasının geçtiği söylenmiştir. Karatlı Tepe ile Basri Kalesi güneybatısındaki ve Beylik Köprüsü civarındaki ordugâhların yerlerinde olduğu ifade edilmiştir. Çakırdeniz civarında 5, 10 kadar piyade ve süvarinin olduğu belirtilmiştir. Hamam Boğazı istikametine gönderilen Türk keşif kolunun Çakırdeniz köyüne girmesiyle Çakırdeniz köyü ile Beylik Köprü arasındaki ekinler içerisinde bir bölük Yunan süvarinin bulunduğu bildirilmiştir. Balhace'de bir taburluk Yunan piyade ordugâhının mevcut olup olmadığının araştırılmakta olduğu vurgulanmıştır (ATASE Arşivi, İSH, K:1315, D:168ac).

5. Süvari Grup Komutanlığı'nın, 5 Eylül 1921 tarihinde 41. Süvari Tümen Bölüğü Komutanlığı'na çektiği telgrafta; adı geçen bölüğün 1. Süvari Tümeni emrine verildiği buna göre hareket edeceği emredilmiştir (ATASE Arşivi, İSH, K:1315, D:191). 1. Süvari Tümen Komutanlığı'nın 5 Eylül 1921 tarihinde Mürettep Kolordu Komutanlığı'na gönderdiği sabah raporunda; 1. Süvari Tümen cephesinde Yunan kuvvetinin bir faaliyetinin görülmediği ifade edilmiştir. Keşif kollarından henüz rapor alınmadığı bildirilmiştir (ATASE Arşivi, İSH, K:1315, D:168ae). 6 Eylül 1921 tarihli diğer telgrafta; cephede sükûnet olduğu ifade edilmiştir (ATASE Arşivi, İSH, K:1315, D:168af).

Albay Fahrettin Bey komutasındaki 5. Süvari Grubu, 8 Eylül 1921 gecesi 2. Yunan Kolordusu'nun yan ve gerilerine sokularak Mangal dağı ve çevresini ele geçirmiştir. Fakat Süvari Grubu 9 Eylül 1921 tarihindeki harekâta katılmayarak 10 Eylül 1921 tarihindeki taarruza hazırlanmıştır (Artuç, 1996, s. 182). 12 Eylül 1921 tarihine gelindiğinde saat 11.45'te 1. Süvari Tümeni Balıkçı köprüsünden Sakarya'yı geçerek Yunan kuvvetinin yan ve gerilerine tesir etmek üzere Çayırhan'a hareket etmek üzere emir almıştır. Tümen, saat 19.00'da Çaltepe'den hareket ederek saat 21.00'da Çobanözü'ne konuşlanmıştır (Vandemir, 2006, s. 95).

12 Eylül 1921 tarihli Dışişleri Bakanlığı'na çekilen telgrafa göre, Türk İstiklal Harbi süreci içerisinde Kütahya Eskişehir muharebesinde Yunan Ordusu bir miktar toprak kazanmıştır. Fakat Türk Ordusu'nu yok etmeye yönelik düşüncesini gerçekleştirmediği için yeniden taarruz planlarına başlamıştır. Tasarıda 15-20 günlük bir aradan sonra bütün kuvvetleriyle ileri harekâta başlamış, Türk ordusunun sol kanadından çevirerek emeline ulaşmak istemiştir. 23 Ağustos 1921 tarihinden itibaren başlayan ve Türk Ordusu'nun seçtiği savunma mevziinde aralıksız üç hafta süren muharebelerde, Yunan kuvvetinin uyguladığı aralıksız taarruzlar, Türk birlikleri oynak savunması karşısında, tamamen kırılmıştır. Daha sonra giriştiği yarma harekâtı başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu sırada tasarlanmış plan uyarınca Yunan kuvvetinin sol kanadına karşı taarruza geçilmiştir. Yunan kuvvetleri de geri çekilmek zorunda kalmıştır. Ardından Türk süvarileri Yunan kuvvetinin yan ve gerilerine yönelmiştir (HTBD, 1974, s. 39-41).

Türk Ordusunda 13 Eylül 1921 tarihinden itibaren teşkilat yapısında değişikliğe gidilmiştir. Gruplar kolordu adını alarak bazı komutanlar ve birlik isimleri değiştirilmiştir (Askeri Tarih Vesikaları Dergisi (ATVD), C.15, 1966, Vesika no: 1334). Bu gelişmeyle birlikte Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın, 13 Eylül 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığı'na ve Millî Savunma Bakanlığı'na çektiği telgrafta, BMM üyelerinden olup Sakarya Meydan Muharebesi'nin başlangıcında orduya dahil olarak hizmetlerde bulunan 1. Süvari Tümeni'nde görevli Yozgat Milletvekili Süleyman Sırrı Bey'in ihtiyaç halinde ileride savaş bilgisinden ordunun tekrar faydalandırmak üzere Büyük Millet Meclisi'ndeki görevine geri dönmesi istenmiştir (ATBD, 1993, s. 82-83), (ATBD, 2013, s. 285-286), (Okulu, 2009, s. 66).

Batı Cephesi Komutanlığı'nın, Polatlı'dan 13 Eylül 1921 tarihinde gruplara gönderdiği Cephede emrinde; Başkomutanlık 13 Eylül 1921 tarihli emri gereğince Batı Cephesi'ni oluşturan piyade ve süvari tümenlerinin teşkilat yapısı açıklanmıştır. Buna göre; "3. Kolordu Komutanı Albay Kazım Bey'dir. Bağlı birlikleri 1., ve 41. Piyade ve 1. Süvari Tümeni'dir" denmiştir (ATASE Arşivi, İSH, K:1293, D:87cca). Aynı tarihli 44 numaralı cephe emrinde ise 1. Süvari Tümeni'nin

derhal Sakarya sol sahiline geçirek Mihaliç üzerinden Yunan kuvvetiyle tamamen teması koruyacağı ve takip edeceği emredilmiştir (ATASE Arşivi, İSH, K:1293, D:87cd). Sakarya Meydan Muharebesi 23 Ağustos 1921 tarihinde başlamış, 22 gün 22 gece süren muharebe 13 Eylül 1921 tarihinde zaferle sona ermiştir.

1. Süvari Tümeni 16 Eylül 1921 tarihinde, şafakla beraber Soyucayük Geçidi'nden geçerek Kartaltepe'yi işgal etmek üzere güneye yürüğü ve saat 17.00'da Kartaltepe'yi işgal ettiği ifade edilmiştir. Tümen, Mihaliççık batısına doğru Yunan kuvvetini rahatsız etmeye başlamışsa da aynı gece planlanan baskını gerçekleştiremeyerek geceyi Kartaltepe'de geçirmiştir (Vandemir, 2006, s. 139). Ertesi günü saat 1.30'dan önce gönderilen 49 numaralı cephe emrinde; Soyucayük'ten Sakarya'nın sol kıyısına geçip Kartaldağı istikametinde ilerleyen 1. Süvari Tümeni'nin Sakarya batısındaki ve Porsuk vadisinden geri çekilen Yunan kuvvetlerini keşfedeceği bildirilmiştir (ATBD, 1993, s. 100-102), (TİH, C. II, Ks. V, 1973, s. 303-304).

17 Eylül 1921 tarihinde 1. Süvari Tümeni Mihaliççık'ı dolaşarak Porsuk vadisine inmek üzere sabah saat 10.00'dan itibaren Kartaltepe'den üç kolla güneye doğru hareket etmiştir. 10. Süvari Alayı Kökçeyva – Yalınlı istikametinde, 14. Süvari Alayı 33. Süvari Alayı'nın Belen'deki bir bölüğü ile birlikte Mihaliççık şosesinde, tümenin büyük kısmı da Kartaltepe – Kapıkahya istikametinde yürüyüşe geçmişlerdir. Tümen emrinde yer alan 33. Süvari Alayı'nın büyük kısmı Kocaeli Grubu'nun geçit hareketini örtmek üzere Çayırhan'da kalmıştır (Vandemir, 2006, s. 148).

18 Eylül 1921 tarihli, saat 10.15'ten önce gönderilen Cephe emrine göre, 1. Süvari Tümeni'nin Beylikahur - Alpu hattına karşı baskınlar yapması istenmiştir. Aynı zamanda Yunan kuvvetinin büyük kısmının nerede bulunduğu keşfedilmesi talep edilmiştir (ATBD, 1993, s. 103-104), (TİH, C. II, Ks. V, 1973, s. 310). Yunan kuvvetlerinin Kartaldağı ve Mihaliççık'ı işgal etmesi üzerine Tümen saat 15.00'te Sorgun'dan, Domba-Kızılyürekli üzerinden Kozan'a Yunan kuvveti gerilerine harekete geçmiştir. İki gün önce Gökçeyva istikametine gönderilen 1. Süvari Tümenine bağlı olan 10. Süvari Alayı, demir yoluna kadar gittiği halde herhangi bir Yunan kuvvetine rastlamayınca 18 Eylül günü saat 12.00'de 1. Süvari Tümeni'ne katılmıştır. 33. Süvari Alayı ise Uruk'tadır. Bu alay keşif kollarıyla Belen ve Kartaltepe taraflarında keşif faaliyetlerinde bulunmuştur. Bu alayla 11. Süvari Alayı Kartaltepe karşısına bırakılmıştır. 1. Süvari Tümeninin büyük kısmı geceyi Domba'da geçirmiştir. Bu durumda Mihaliççık bölgesine çekilen Yunan kuvvetini takip eden hiçbir kuvvet yok demektir (Vandemir, 2006, s. 153). Yine aynı gün 10 Yunan Tümeni'nin Kartal dağı - Belen hattını tutarak, 1. Süvari Tümeni'nin Porsuk istikametinde ilerlemesini engellediği ifade edilmiştir (TİH, C. II, Ks. V, 1973, s. 313-314).

Aynı gün 5. Süvari Kolordusu Yunan kuvvetini kovuşturmaya başladı. Yunan Ordusu 18 Eylül 1921 tarihinde Mihaliççık – Sivrihisar ve güney çizgisindeyken (Porsuk Irmağı iki yanında) Mahmudiye dolaylarına vararak ve Alpu'daki demir yolunu tahrip ederek gerisinde karışıklıklar çıkardıysa da piyade olmadığı ve ateş gücünün zayıf olmasından dolayı Lütfiye'ye çekilmek zorunda kalmıştır (Erikan, 2001, s. 533).

Batı Cephesi Komutanlığı, 19 Eylül 1921 tarihinde saat 13.30'dan sonra gönderdiği 52 numaralı Cephe emrinde; Yunan ileri birliklerinin Kartaldağı - Mihaliç dağı - Biçer - Hortu - Kızılcameşe hattında bulunduğunu bildirmiştir. Ayrıca Yunan Ordusu'nun büyük kısmının Mihaliç güneyi - Sarıköy - Mecik - Sivrihisar hattında olduğunu söylemiştir. Emrin devamında 1. Süvari Tümeni'nin Kocaeli Grubu emrine verildiğini, Kocaeli Grubu ile 3., 1. ve 4. Kolorduların Sakarya sol kıyısında uygun birer serköprü (köprübaşı) seçip orayı sağlamlaştırması gerektirdiğini vurgulamıştır. Kocaeli Grubuna bağlanan 1. Süvari Tümeni'nin Cümdiken dağı ve batısından Yunan Ordusu'nun büyük kısmındaki ulaşım koluna taarruz etmesini ve 1. Süvari Tümeni'nin geri ile bağlantı için Balıkçı köprüsünden Bozaniç'e kadar olan kısımda birçok geçit keşif hareketini zorunluluğunu bildirmiştir (TİH, C. II, Ks. V, 1973, s. 317-318), (ATBD, 1993, s. 105-106).

19 Eylül 1921 tarihinde 1. Süvari Tümeni büyük kısmıyla Dombay'da bulunuyordu. 11. Süvari Alayı Kartaltepe batı sırtlarında, 14. Süvari Alayı da Kapı mevkiisi karşısındaydı. 10. Yunan Tümeniyle ve Yunan süvari bölüğüyle muharebe yapmışlardır. Öğleyin Yunan kuvvetleri Mihaliççik'ı terk etmiştir. Kökçeyva üzerinden Beylikahır'a çekilirken artçısıyla bu süvari alayının keşif bölükleri arasında yeniden muharebe olmuş fakat gece saatlerinde temas kaybedilmiştir. 33. Süvari Alayı büyük kısmıyla Kozlu – İkilise bölgesinde ve keşif kollarıyla da Kartaldağ ve Belen civarında konuşlanmıştır (Vandemir, 2006, s. 161).

Bu gelişmeler yaşanırken 5. Süvari Kolordu komutanı Fahrettin Paşa, Yunan kuvvetini daha fazla yıpratmak adına “20 Eylül günü Çifteler doğusunda, Ertuğrul Kışlası – Mahmudiye – Hamidiye hattında Yunanlılarla muharebeyi kabul edeceğini” Batı Cephesi Komutanlığı'na bildirmiştir. Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa ise “Özellikle kesin sonuçlu muharebeye girmekten kaçınması, münferit ve uygun hedefler bularak menzil hatlarını tahrip etmesi, taciz saldırılarını gerçekleştirilmesi” yoluyla hareket etmesini bildirerek Fahrettin Paşa'nın teklifini reddetmiştir (Erdoğan, 2021, s. 286-287).

20 Eylül 1921 tarihinde 1. Süvari Tümeni, iki Yunan tümeni karşısında geri çekilmiştir. 11. Süvari Alayı Dumya'dan Gökçeyva'ya, 14. Süvari Alayı Sorgun'dan Kartal dağına ve 3. Kolordu emrindeki 33. Süvari Alayı İkilise'den Mihaliççik'a doğru gönderildiği halde büyük kısmıyla da Dombar – Kızılgeyikli bölgesinden Karageyikli yaylası istikametinde hareket etmişler ve bu bölgeden çekilen Yunan artçıları karşısında beklemede kalmışlardır. Mihaliççik'tan Bozan – Beylikahır'a çekilen 10. ve 7. Yunan Tümenlerinin yan kuvveti olarak bulunan 2'şer tabur birer süvari bölüğü, 1. Süvari Tümeni'nin dağınık alaylarına taarruzlar yaparak 1. Süvari Tümeni'ni desteksiz bırakmıştır. 1. Süvari Tümeni'nin 20 Eylül 1921 tarihinde saat 12.00'ye kadar devam eden Karageyikli yaylasındaki muharebesi sonucunda Gökçeyva civarında gelen top sesleri 1. Süvari Tümeni'ni geriden kuşatıyor izlenimi vermiş 1. Süvari Tümen Komutanı Yarbay Osman Zati, 1. Süvari Tümeni'ni geriye çekerek 20 Eylül 1921 tarihinde saat 23.00'te Kandamlamış Çiftliği'ne varmıştır. Bölgedeki Dumya – Ağaçhisar istikametlerini inceledikten sonra Ağaçhisar – Bayraklı Çiftliği üzerinden aldığı vazifeyi ertesi günü yerine getireceğini ifade etmiştir (Vandemir, 2006, s. 171-172).

Yunan kuvvetlerinin geri çekilmeye başladığı bu tarihlerde 5. Süvari Kolordusu'nun güneyde Yunan kuvvetinin yan ve gerilerini zorladığı söylenmiştir. Tümeni'nin, Sivrihisar güneyinde bir Yunan tümeni ile muharebe ettiği ve üstün kuvvetler karşısında güneye çekilmeye mecbur kaldığı ifade edilmiştir. Yunan kuvvetinin, yanlardan gördüğü baskı karşısında, Sakarya'nın batısında daha fazla durmayı tehlikeli görerek Eskişehir'e doğru çekilmeye devam ettiği bildirilmiştir. 20 Eylül 1921 tarihinde 1. Süvari Tümeni Mihaliççik'ı, bir süvari alayının da Sivrihisar'ı işgal ettiği ifade edilmiştir. Sakarya nehrini geçen piyade birliklerinin Yunan kuvvetlerini takibe devam ettiği belirtilmiştir (Özalp, 1988, s. 217).

21 Eylül 1921 akşamı 1. Süvari Tümeni Çomdiken dağı işgal ederek Dağcılar – Pozan suyu – Gürsu suyu hattına karşı keşif yapacaktır. 22 Eylül 1921 tarihinde ise Dağcılar üzerinden Tandır civarına hakim olacak; şayet Çomdiken dağı Yunan kuvveti tutmuşsa Kocaeli Grubu, süvari bölüğü ile bir süvari alayını bu Yunan kuvveti karşısında 17. Tümen'in hareketini engellemek için bırakıp büyük kısmıyla Tandır'a gidecektir. Buradan da Yunan kuvvetinin ulaşımına taarruz edecektir. 21 Eylül 1921 tarihinde 1. Süvari Tümeni Kocaeli Grubu emrini almadan Kandamlamış Çiftliği'nde kalmış, Kartaltepe batı sırtlarındaki 2. Süvari Alayı'nı da yanına alarak toplanmıştır (Vandemir, 2006, s. 182-183).

Batı Cephesi Komutanlığı 22 Eylül 1921 tarihinde saat 1.00'de verdiği 54 numaralı emrinde; 1. Süvari Tümeni 22 Eylül 1921 sabahı Kandamlamış Çiftliği'nden 10. Süvari Alayı'nı Çomdiken dağında bırakarak hareket etmiştir. 1. Süvari Tümeni Eskişehir istikametinde çekilen Yunan kuvvetlerini önlemek üzere Dağcılar – Tandır istikametine yürüyüşe geçmiştir. Örencik – Akçahisar – Pozan – Kızılyürekli istikametinde keşif unsurları sürmüştür. Tümen saat 17.20'de

Dağcılar'a varmıştır. Aynı gün Eskişehir'le Somdiken dağları arasındaki Yunan kuvvetinin büyük kısımlarında durduğu noktalar hakkında bilgi verememiştir. Kocaeli Grubu, 1. Süvari Tümeni'ni zayıf bırakmamak için Kocaeli Grup süvari bölüğünü Somdiken dağına sürerek 10. Süvari Alayı'nın 1. Süvari Tümeni'ne katılmasını istemiştir (Vandemir, 2006, s. 196).

22 Eylül 1921 sabahı 1. Süvari Tümeni, 4. Süvari Alayı'nı Malmaközü – Kaymaz hattı batısında Küşmetköyü istikametine göndermiştir. Mahmudiye doğusunda Çerkezçal'da 12. Yunan Tümeni'nin artçısı tespit edilmiştir. 13. Süvari Alayı Mahmudiye güney sırtlarına sürülmüştür. 35. Süvari Alayı ise Malmaközü – Kaymaz istikametinde yürütülerek Çerkezçal Tepesi'ndeki Yunan kuvvetini baskılama görevi verilmiştir. Ayrıca Alay için 1. Süvari Tümeni ile 4. Süvari Alayı arasındaki irtibatı kurması istenmiştir. 1. Süvari Tümeni büyük kısmıyla Mahmudiye istikametine hareket ettiği sırada Mahmudiye kuzeydoğusunda mevzide bulunan Yunan bataryasının ateşine maruz kalmıştır. Tümen, araziden istifade ederek Mahmudiye güney sırtlarına çekilmiştir. Diğer taraftan 9. Yunan Tümeni'nin Kırgız batısına geçişi de gözlemlenmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin kuzeye doğru hareketiyle Yunan kuvveti batıya çekilmiştir (Vandemir, 2006, s. 199-200).

2. Kolordu Komutanı Selahaddin Adil Bey'in, Kürttaciri'nden 23 Eylül 1921 gece yarısı 22 Eylül 1921 tarihindeki genel durum hakkında Başkomutanlığa, Genelkurmay Başkanlığı'na ve Kolordulara çektiği raporda; Kocaeli Grubu'nun 22 Eylül 1921 tarihinde saat 22.00'dan sonra Kandamlamış çiftliğine ulaştığı ve 1. Süvari Tümeni'nin 22 Eylül 1921 tarihinde Savcılar - Sandıklı istikametinden hareket ettiği söylenmiştir. Tümen karşısındaki Yunan kuvvetinden 23 Eylül 1921 tarihi ile ilgili vaziyet hakkında henüz rapor alınmadığı ifade edilmiştir (ATBD, 1993, s. 120-123). 1. Süvari Tümeni'nin 5. Süvari Kolordusu bölgesinde, 23 Eylül 1921 sabahına kadar durumunda değişiklik olmadığı vurgulanmıştır (TİH, C. II, Ks. V, 1973, s. 349-350).

1. Süvari Tümeni 23 Eylül 1921 sabahı Dağcılar'dan harekete geçerek saat 15.00'da Tandır'a varmıştır. Bu sırada Somdiken dağında bulunan 10. Süvari Alayı 1. Süvari Tümeni'ne katılamamıştır. Kocaeli Grubu tarafından 10. Süvari Alayı'ndan Örencik – Kemikli Madeni – Sipik hattını işgal etmesi, 17. Tümen'in hareketini örtmesi, Çukur – Çerkezören hattına karşı da keşif hareketi istenmiştir. Akabinde 10. Süvari Alayı 23 Eylül 1921 akşamı Dağcılar'a varmıştır. 1. Süvari Tümeni Kocaeli Grubu içerisinde kalırken 10. Süvari Alayı Başviran'a alınmıştır. Bu gelişmeler yaşanırken Yunan ordusu 3. ve 7. Yunan Tümenlerini, Kocaeli Grubu'na bağlı 1. Süvari Tümeni'nin Dağcılar ve Tandır'a hareketlerini karşılamak üzere Alpu – Bozdağ genel hattı üzerinden batıya doğru kaydırmaya başlamıştır. Yunan birliklerinde Eskişehir doğusu hattından batıya doğru genel bir çekilme hareketi olmamıştır (Vandemir, 2006, s. 207, 232, 235).

23 Eylül 1921 tarihinde çekilen Yunan kuvvetini arkadan koruyan birliklerinin, Arpaköy yakınlarında durarak, Pozan köyüne giren Türk süvarilerine taarruz ettiği bilgisi verilmiştir. 5. Süvari Kolordusu'na bağlı kuvvetlerin Yunan kuvvetlerinin sağ tarafını zorladığı ve hatta Seyitgazi'ye kadar giderek, bir hayli harp malzemesi elde ettikten sonra, Mecidiye Çiftliği ve güneyde toplandığı bilgisi verilmiştir (Özalp, 1988, s. 217).

Batı Cephesi Komutanlığı'nın 27 Eylül 1921 tarihinde Kocaeli Grup Komutanlığı'na çektiği telgrafta; 1. Süvari Tümeni'nin takip amacıyla Bozdağ kuzeyinde Tekeçiler ve Koyunlu'da köprü yapılıncı Çalkara ve Hisarcı'ya nakli istenmiştir. Bu sırada Hacı Arif Bey'in 1. Süvari Tümen Komutanlığı'na tayin edildiği emredilmiştir. Eskişehir'den Bilecik ve Pazarcık istikametleri yönünde çekilen Yunan kuvvetinin yanlarında faaliyette bulunmak üzere 1. Süvari Tümeni'nin Sakarya'nın güneyinden hareketle bütün kısımlarının Bozdağ kuzeyinde Tekeçiler'e nakledileceği vurgulanmıştır. 1. Süvari Tümen karargâhının Karaoğlan köprüsüne dayanarak Söğüt ve Oluklu istikametlerinde akınlar yapacağı dile getirilmiştir. 1. Süvari Tümeni'nin bütün kısımlarıyla Çangır ve Hisarca'ya nakil olunacağı vurgulanmıştır. 27 Eylül 1921 tarihinde 1. Süvari Tümeni Laçın'de kalmıştır (Vandemir, 2006, s. 236-238).

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, 28 Eylül 1921 tarihinde Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa'ya çektiği telgrafta; 1. Süvari Tümeni'nde bir an önce Hacı Arif Bey komutasına girmesinin münasip olacağını belirtmiştir (ATASE Arşivi, İSH, K:1218, D:56). Kocaeli Grup Komutanlığı'nın aynı gün saat 5.00'den sonra Batı Cephesi Komutanlığı'na çektiği telgrafta; 1. Süvari Tümeni'nin derhal Tekeçiler'e nakil emri verilmesi bildirilmiştir. Koyunlu'da cebel toplarının da geçmesine müsait bir köprü inşasına istihkâm müfrezeleri memur edildiği söylenmiştir. Köprünün inşasının ardından Tümenin Çalkara - Hisarcık'a nakil olunacağı emredilmiştir. Adı geçen tümenin Tekeçiler'de bulunduğu müddetçe iaşesi Pozan'dan temin olunacaksa da Hisarcık ve Çalkara'ya nakil edildikten sonra Koyunlu'da bir ambar tesisi kurulması uygun görüldüğü belirtilmiştir. Bu mıntıkanın komutası 1. Süvari Tümeni'ne bırakılmıştır (ATASE Arşivi, İSH, K:1308, D:201).

4. Kolordu Komutanı Kemaleddin Sami Bey'in, 4 Ekim 1921 tarihinde 1. Ordu Komutanı Ali İhsan Sabis'e harp vaziyeti hakkında verdiği bilgide; kuzeyde Halit Paşa komutasında Kocaeli Grubu'nun bulunduğu ve bağlı birliklerinin 17. Piyade ve 1. Süvari Tümeni'yle bir süvari tugayından ve milis kuvvetlerinden meydana geldiği ifade edilmiştir (Sabis, 1993, s. 99-100). 1. Süvari Tümeni, 4 Ekim'de Bozdağ – Taşköprü – Bektaşınarı hattındaki Yunan piyade alayına taarruz etmiştir. Bu sırada Yunan kuvveti karşılık vermiştir. Bir tabur piyadesiyle Sulu Karaağaç'a, bir bölük piyadesiyle Ulamaş'a, bir bölük piyadesiyle de Yağmur tepeden Atalan Yaylası istikametine ilerlemiştir. Sulu Karaağaç kuzeyindeki bataryası da bu taarruzu korumuştur. Bu gelişmelerden sonra 1. Süvari Tümeni tekrar Tekeçiler'e çekilmiştir. 1. Süvari Tümeni karşısında 7. Yunan Tümeni bulunmaktadır. 1. Süvari Tümeni, 10. ve 11. Süvari Alaylarıyla Atalan kuzeyindeki yaylada, 14. Süvari Alayı da Tekeçiler'dedir. Ayrıca 1. Süvari Tümen karargâhı ve bir bataryası Atalan'da konuşlanmıştır (Vandemir, 2006, s. 282).

1. Süvari Tümeni'ne bağlı 14. Süvari Alayı, Sakarya – Karasu milli müfrezesiyle birlikte hareket ederek Yunan kuvvetiyle muharebe etmiş, Tekeçiler bölgesi kuzey sırtlarına kadar çekilmiştir. Yunan kuvveti ise Atalan Yaylası'ndaki 10. Süvari Alayı ve 11. Süvari Alayı'na da taarruz etmiştir. 6 Ekim 1921 tarihinde saat 17.00'ye kadar süren bu muharebeler sonucunda Yunan kuvvetine kayıp verdirilmişse de Yunan kuvvetinin ciddiyet ve üstünlüğü karşısında 1. Süvari Tümeni çekilmeye mecbur kalmıştır. Dolayısıyla Yunan kuvveti Tekeçiler sırtlarını ele geçirmiştir. 1. Süvari Tümeni Bataryası, Karasu ve Sakarya müfrezeleri Albagot'a, 14. Süvari Alayı Demirciler'e, 11. Süvari Alayı Ilıca'ya, 10. Süvari Alayı ve 1. Süvari Tümen karargâhı Gömele'ye alınmıştır. Yunan kuvveti 1 top, 20 süvari ve takviyeli bir alayı ile Çaltı istikametinden Samrı'ya gelmiş, İnhisar jandarmaları ve müfrezeleriyle yarım saat çarpışmadan sonra İnhisar'ı zapt etmiştir. 1. Süvari Tümeni bu muharebelerde 1 subay, 9 er yaralı, 1 er şehit, 12 hayvan yaralı zayıtı vermiştir (Vandemir, 2006, s. 288), (TİH, C. II, Ks. V, 1973, s. 425).

Yunan kuvveti 7 Ekim 1921 tarihinde 1. Süvari Tümeni'ne taarruz etmiştir. İki tabur ile Albagot'u işgal etmiş, iki tabur ile de Demirciler'e yönelmiştir. 1. Süvari Tümeni de birer alayı ile Bozanıç ve Gömeler sırtlarını işgal etmiştir. 1. Süvari Tümen karargâhı ve diğer alayları Bunaklar ve İğdir çevresinde konuşlanmıştır (TİH, C. II, Ks. V, 1973, s. 430), (Vandemir, 2006, s. 296).

8 Ekim tarihinde, Kocaeli Grubu, 1. Süvari Tümenini 10 Ekim 1921 Alpu – Mahmudiye üzerinden Hüsrevpaşa Hanı'na cephe emrine göndermiştir. Yapılan planlamada 12 Ekim akşamı Hüsrevpaşa Hanı'na konuşlanması istenmiştir (TİH, C. II, Ks. V, 1973, s. 440).

SONUÇ

Türk İstiklal Harbi'nde düzensiz kuvvetten düzenliye orduya geçildikten sonra Türk Ordusu yapılanmasında harp koşullarına göre değişiklikler yapılmıştır. 1. Süvari Tümeni 1920 yılında Güney Cephesi Komutanlığı'nda kurulmuş, arkasından Türk İstiklal Harbi'nin son safhası olan Büyük Taarruz'da da 5. Süvari Kolordusuna bağlanarak faaliyetlerine devam etmiştir. Kütahya-Eskişehir Muharebelerinin yenilgisi, arkasından meydana gelecek olan 22 gün 22 gece süren Sakarya Meydan Muharebesi'nin önemini arttırmıştır. Bu çerçevede Türk Ordusu içerisinde

süvari birliklerinin önemi yadsınamaz bir hal almıştır. 1. Süvari Tümeni Sakarya Meydan Muharebesi sırasında faaliyetlerde bulunmuştur. Bu faaliyetler arasında özellikle Yunan kuvvetlerini keşfetme, ikmal yollarını kesme, köprü ve geri çekilme hatlarını tahrip etme gibi görevlerde yer almıştır.

Sakarya Meydan Muharebesi süreci içerisinde 1. Süvari Tümeni muharebenin durumuna göre farklı gruplara bağlanmış ve sürekli kaydırma yaşamıştır. Buna göre, 1. Süvari Tümeni'ne bağlı birlikler 9., 10., 11., 14. ve 33. Süvari Alaylarından meydana gelmiştir. Ancak 1. Süvari Tümeni 22-23 Ağustos 1921 tarihleri arasında Mürettep Kolordu Komutanlığı'na, 23-29 Ağustos 1921 tarihleri arasında 1. Grup Komutanlığı'na, 29 Ağustos-1 Eylül 1921 tarihleri arasında 4. Grup Komutanlığı'na, 1-19 Eylül 1921 tarihleri arasında Mürettep Kolordu Komutanlığı'na, 19 Eylül-10 Ekim 1921 tarihleri arasında Kocaeli Grup Komutanlığı'na bağlanmıştır. Bu değişimin en önemli gerekçesi süvarilerin hızlı hareket edebilmesi ve manevra kabiliyetlerinin de üstün olmasından kaynaklanmıştır.

Sakarya Meydan Muharebesi'nin sonucunda Türkiye ve Yunanistan'ın iç politikaları etkilenmiştir. Bu gelişmelerle birlikte 13 Ekim 1921 tarihinde Kafkas Devletleri olan Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan ile Kars Antlaşması, 20 Ekim 1921 tarihinde Fransa ile Ankara Antlaşması, 23 Ekim 1921 tarihinde İngilizler ile yapılan Esir Mübadele Antlaşması, 2 Ocak 1922 tarihinde Ukrayna – Türkiye Dostluk Antlaşması yapılmıştır. 22 Mart 1922 tarihinde ise İtilaf Devletleri'nin Mütareke teklifi yapılmıştır.

KAYNAKÇA

Artuç, İbrahim. (1996). *Zaferin Ayak Sesleri Sakarya'dan Lozan'a*, cilt I, İstanbul: Kastaş Yayınları.

Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, Yıl:42, Sayı:96, Genelkurmay Basımevi, Ankara Eylül 1993.

Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, Yıl:62, Sayı:131, Genelkurmay Basımevi, Ankara Temmuz 2013.

Askeri Tarih Vesikaları Dergisi, Yıl 15, Sayı 58, Aralık 1966, Belge 1334.

ATASE (GENELKURMAY ASKERİ TARİH VE STRATEJİK ETÜT) VE DENETLEME BAŞKANLIĞI ARŞİVİ, İSH, K:690, D:5.

ATASE Arşivi, İSH, K:1218, D:56.

ATASE Arşivi, İSH, K:1293, D:87cca.

ATASE Arşivi, İSH, K:1293, D:87cd.

ATASE Arşivi, İSH, K:1308, D:201.

ATASE Arşivi, İSH, K:1315, D:168.

ATASE Arşivi, İSH, K:1315, D:168ab.

ATASE Arşivi, İSH, K:1315, D:168ac.

ATASE Arşivi, İSH, K:1315, D:168ae.

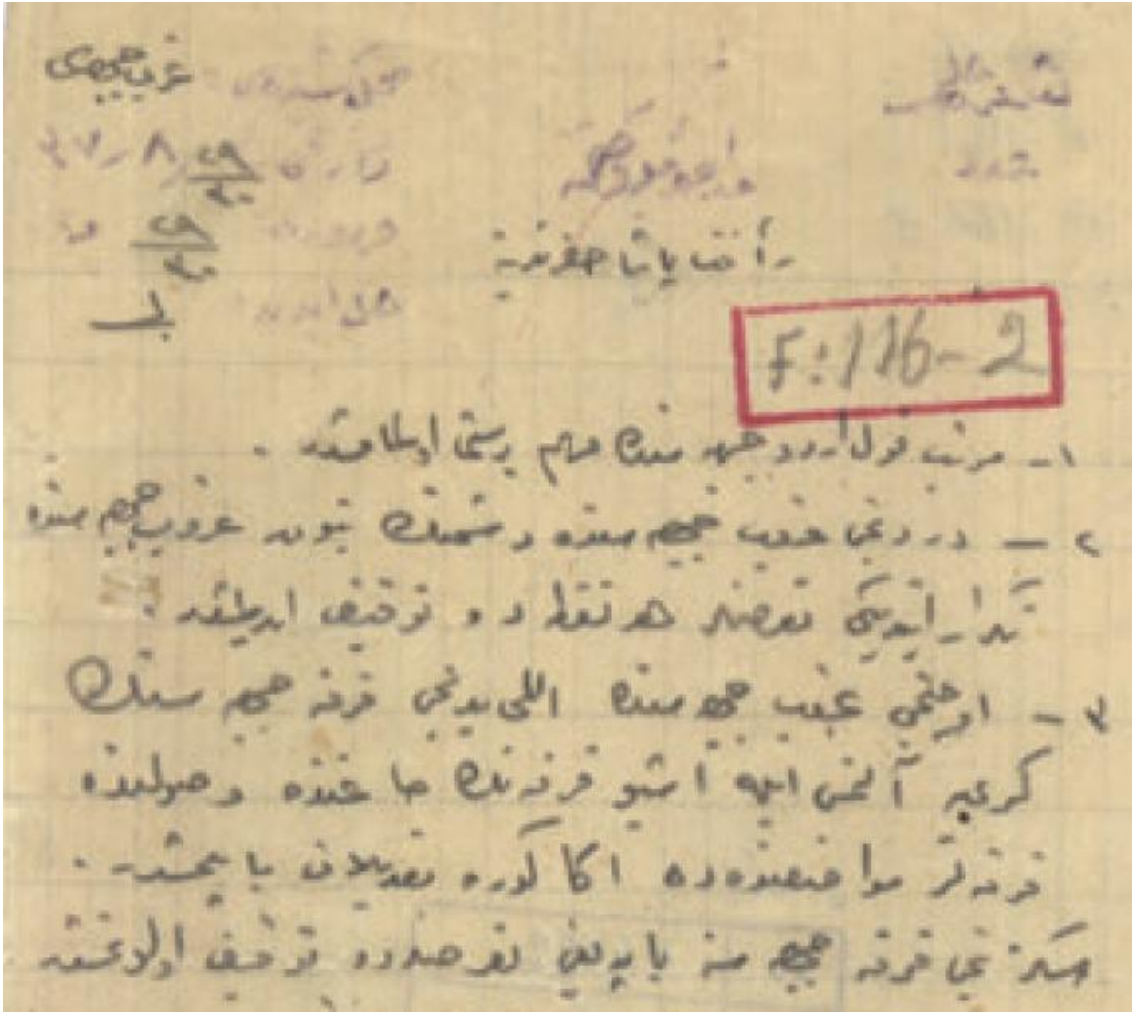
ATASE Arşivi, İSH, K:1315, D:168af.

ATASE Arşivi, İSH, K:1315, D:191.

- ATASE Arşivi, İSH, K:1349, D:106.
- ATASE Arşivi, İSH, K:1349, D:106a.
- ATASE Arşivi: İSH, K:1332, D:114.
- Aydemir, Şevket Süreyya. (1999). *Tek Adam Mustafa Kemal 1919-1922*, cilt 2, Baskı XVII. İstanbul: Remzi Kitabevi,.
- Aykut, Fahri. (2006). *İstiklal Savaşı'nda IV. Kolordu*, Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Bal, Rıdvan. (2006). *Türk Kara Kuvvetlerinde Süvari Birlikleri (1920-1965)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Erdem, Nilüfer. (2010). *Yunan Tarihçiliği Gözüyle Anadolu Harekatı (1919-1923)*. İstanbul: Derlem Yayınları.
- Erdoğan, Selim. (2021). *Sakarya Türk Bitti Demeden Bitmez*, baskı IV. İstanbul: Kronik Yayınları.
- Erikan, Celal. (2001). *Komutan Atatürk*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Gündüz, Asım. (1973). *Hatıralarım*, [haz: İhsan İlgar]. [y.y.]: Kervan Yayınları.
- Güneş, İhsan. (2015). *Sakarya Savaşı Sırasında Türkiye Büyük Millet Meclisi*, (Yay. Haz: Temuçin F. Ertan, Hakan Uzun), içinde, *Sakarya Zaferi ve Haymana II*, (s. 73-82), Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara Üniversitesi Yayınevi.
- Harp Tarihi Belgeleri Dergisi*, Yıl:23, Sayı:70, Genelkurmay Basımevi, Ankara Mart 1974.
- Hayta, Necdet ve Belenli, Tuğba. (2016), *Milli Mücadele Dönemi'nde Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Tarafından Uygulanan Sosyal Politikalar*. Belleten, Cilt LXXX, Sayı 287, (ss. 279-305).
- Kayıran, Mehmet. (1989). *Tekalif-i Milliye Emirleri ve Uygulanışı*. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 5, Sayı 15, (ss. 639 – 664).
- Köylü, Murat. (2016). *Milli Mücadele Dönemi Türk-Yunan Lojistik Sisteminin Karşılaştırılması*, *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:3, sayı: 5, (ss. 65-90).
- Milli Mücadelede TBMM'ye Anadolu'dan Çekilen Telgraflar*. (2020), Haluk Selvi- Bülent Cırık (Yay. Haz), TBMM Kültür, Sanat Ve Yayın Kurulu Yayınları.
- Müderrişoğlu, Alptekin. (1991). *Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları*, Ankara: Maliye Bakanlığı'nın Ellinci Yıl Yayınları.
- Müderrişoğlu, Alptekin. (2004). *Sakarya Meydan Muharebesi Günlüğü*, İstanbul: Kastaş Yayınevi.
- Okulu, Mustafa. (2009). *Fahrettin Altay (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Özalp, Kazım. (1988). *Milli Mücadele 1919-1922*, Baskı III, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sabis, Ali İhsan. (1993). *Harp Hatıralarım İstiklal Harbi ve Gizli Cihetleri*, Cilt 5, İstanbul: Nehir Yayınları.

- Sarıhan, Zeki. (1996). *Kurtuluş Savaşı Günlüğü IV, Açıklamalı Kronoloji, Sakarya Savaşı'ndan Lozan'ın Açılışına 23 Ağustos 1921-20 Kasım 1922*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Şimşir, Bilal. (1972). *İngiliz Belgeleriyle Sakarya'dan İzmir'e, 1921-1922*, İstanbul: Milliyet Yayınevi.
- Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Kütahya-Eskişehir Muharebeleri (15 Mayıs 1921 - 25 Temmuz 1921)*. (1974). Ankara: Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Genelkurmay Basımevi.
- Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Sakarya Meydan Muharebesi (23 Ağustos – 13 Eylül 1921) ve Sonraki Harekat (14 Eylül – 10 Ekim 1921)*. (1973). Ankara: Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Genelkurmay Basımevi.
- Türkman, Sayim. (1997). Kurtuluş Savaşı'nda Batı Cephesi'nde İaşe, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Vandemir, Baki. (2006). *Türk İstiklal Savaşı'nda Sakarya'dan Mudanya'ya*, Hayriye Yalçın (Yay. Haz.), Ankara: Genelkurmay Basımevi.

EKLER

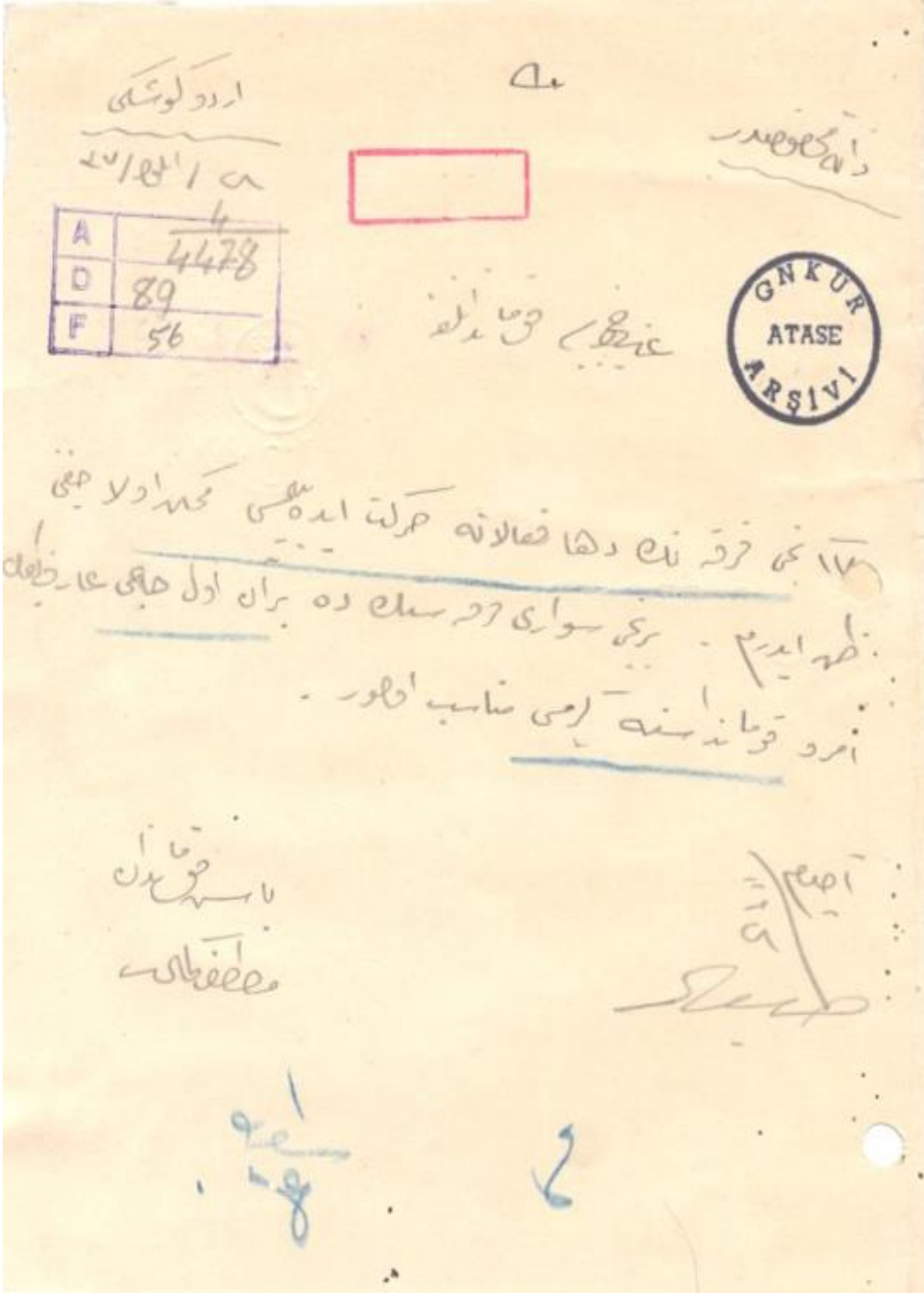
EK-1: 1. Süvari Tümeni'nin Sapanca Vadisi'ne alındığı.

Kaynakça: Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, Yıl:62, Sayı:131, Genelkurmay Basımevi, Ankara Temmuz 2013, s. 206.

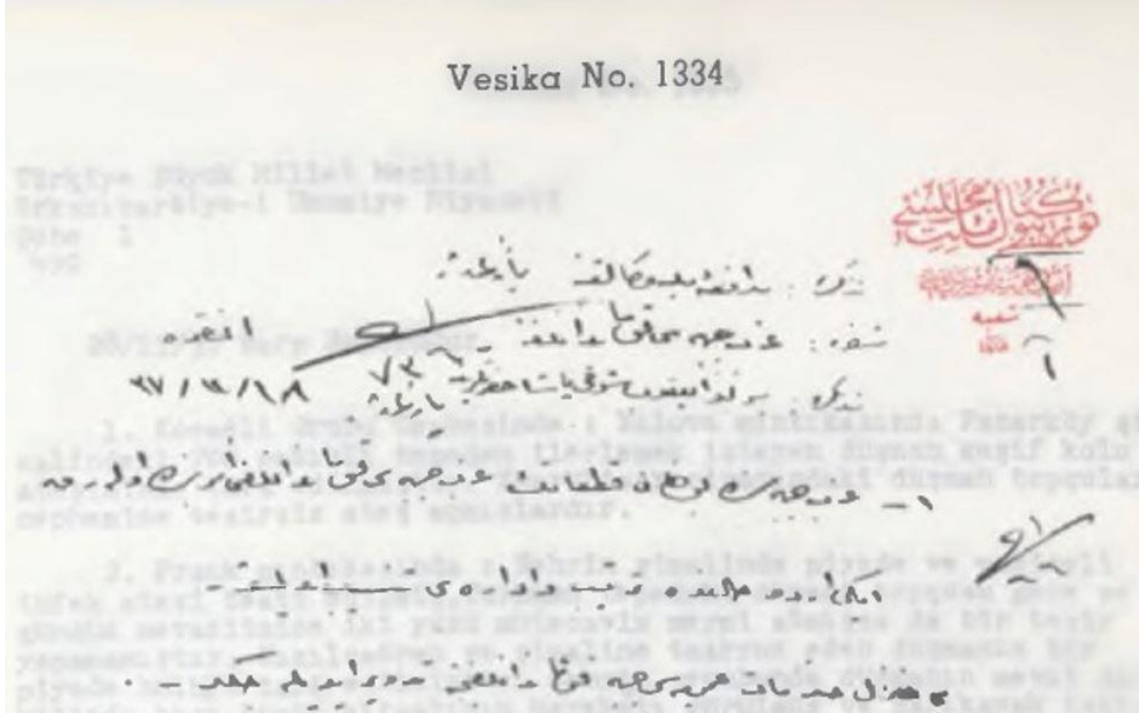
EK-2: 1 Eylül 1921 tarihinde 1. Süvari Tümeni'nin kuvvet şeması,

Kaynakça: ATASE Arşivi, İSH, K:1332, D:114.

EK-3: 28 Eylül 1921 tarihinde 1. Süvari Tümeni'nin Hacı Arif Bey emrine girmesi

Kaynakça: ATASE Arşivi, İSH, K:1218, D:56.

EK-4: 13 Eylül 1921 tarihindeki ordu değişikliği ile ilgili belgelerden 11 Kasım 1921 tarihli belge örneği
Kaynakça: Askeri Tarih Vesikaları Dergisi, Yıl 15, Sayı 58, Aralık 1966, Belge 1334.